

Kinh tế số: Động lực mới cho sự phát triển

GV Nguyễn Thanh Triều, Khoa Kinh Tế, Trường ĐH Kinh Tế TP HCM

Bài phát biểu tại tọa đàm: CHUYỂN ĐỔI SỐ VÀ CÔNG NGHỆ SỐ - ĐỘNG LỰC CHO PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG ĐỒNG BẰNG SÔNG CỬU LONG

Cần Thơ, ngày 16/12/2022

Giới thiệu

Kính thưa: Ban Chủ Trì tọa đàm,
Các đồng nghiệp,
Các vị khách quý,

Bài phát biểu của tôi hôm nay xin được đề cập đến các nội dung cơ bản của kinh tế số. Sau đó là những ý tưởng, đề xuất được gợi ý từ cách tiếp cận THỂ CHẾ MỚI (The New Institutional Economics) của kinh tế học về sự phát triển với 3 trụ cột:

1. Quyền tài sản (Property Rights)
2. Chi phí giao dịch (Transaction Costs), và
3. Hệ thống quản trị (Governance)

Kinh tế số

Đây là khái niệm mô tả các hoạt động kinh tế có ứng dụng các công cụ và công nghệ số. Khái niệm này có thể đã có từ 1945 khi các cỗ máy tính trong chiến tranh thế giới lần II được thương mại hóa (Ceruzzi 2003). Sau đó với sự ra đời chiếc máy tính cá nhân (1975) và mạng internet được giới thiệu (1989), kinh tế số đã có bước phát triển thần kỳ cho đến ngày nay. Kinh tế số bao gồm tất cả các lĩnh vực và nền kinh tế (công nghiệp, nông nghiệp, dịch vụ; sản xuất, phân phối, lưu thông hàng hóa, giao thông vận tải, logistic, tài chính ngân hàng, ...) mà công nghệ số được áp dụng.

Kinh tế số

Bukht và Heeks (2017) đề xuất khung khái niệm kinh tế số với ba phạm vi là **kinh tế số lõi** (Core Digital Economy), **kinh tế số** (Digital Economy) và **kinh tế được số hóa** (Digitalised Economy). Theo đó:

Kinh tế số lõi bao gồm chế tạo phần cứng, phần mềm, các dịch vụ thông tin và tư vấn công nghệ thông tin và truyền thông.

Kinh tế số bao gồm toàn bộ kinh tế số lõi cộng thêm các **dịch vụ số** (Digital services), **kinh tế nền tảng** (platform economy), **kinh tế chia sẻ** (Sharing economy) và **kinh tế thời vụ** (Gig economy).

Kinh tế được số hóa bao gồm toàn bộ nền kinh tế số và thêm vào đó lĩnh vực kinh doanh điện tử (E-Business), thương mại điện tử (E-commerce), công nghiệp 4.0 (Industry 4.0), nông nghiệp chính xác (Precision Agriculture), kinh tế thuật toán (Algorithmic Economy).

Kinh tế số

- Cách phân loại này gợi ý việc phát triển kinh tế số bắt đầu từ lõi và lan truyền đến các hoạt động kinh tế có thể ứng dụng các công cụ và công nghệ số. Theo trình tự này và sự phát triển công nghệ số, có thể dự đoán không lâu nữa kinh tế số sẽ bao trùm toàn bộ các hoạt động kinh tế.
- Ở một góc nhìn khác, mạng kết nối internet là trung tâm của kinh tế số. Con người và vạn vật được kết nối mạng thông qua các cảm biến cùng các thiết bị đầu-cuối, tương tác lẫn nhau để thực thi các hoạt động nhằm đạt được các mục tiêu đã được xác định.

Quyền tài sản

Kinh tế số phát triển sẽ hình thành các tài sản số. Các tài sản này cũng giống như mọi tài sản khác cần được bảo vệ để tạo động lực cho nền kinh tế.

Chức năng đầu tiên và cơ bản nhất của các chính phủ là xác định rõ ràng và bảo đảm quyền tài sản này của công dân.

Trong lĩnh vực kinh tế số, quyền tài sản bao gồm quyền sở hữu tài sản số, quyền sở hữu tài sản trí tuệ, quyền riêng tư và các vấn đề bảo mật. Các quyền này giúp người dân thực hiện thẩm quyền với tài sản mà họ sở hữu

Chi phí giao dịch

Sức mạnh của kinh tế số đến từ năng lực của công nghệ số, vốn có thể giảm chi phí không giới hạn. Goldfarb and Tucker (2019) nhấn mạnh đến 5 dạng chi phí sau:

Chi phí tìm kiếm;

Chi phí nhân bản;

Chi phí vận chuyển;

Chi phí phân luồng; và

Chi phí xác thực.

Không chỉ vậy công nghệ số còn được ứng dụng để mở ra những ngành nghề trước đây chưa từng có.

Hệ thống quản trị

“Quan hệ sản xuất phải phù hợp với tính chất và trình độ của lực lượng sản xuất”. Đây là điểm quyết định trong hệ thống quản trị.

Hệ thống này cần được xây dựng để giải phóng và thúc đẩy lực lượng sản xuất. Nó phản ánh sự thống nhất nhận thức và quyết tâm cao của toàn thể hệ thống chính trị, lãnh đạo, các doanh nghiệp và toàn dân trong mục tiêu phát triển kinh tế số.

Điều kiện cần và đủ cho phát triển kinh tế số

Với những hiểu biết hiện tại về kinh tế số và kinh nghiệm đến từ các nước đã có thành công nhất định về phát triển kinh tế số, có thể nêu ra đây các điều kiện để phát triển kinh tế số:

Điều kiện cần:

- Quyết tâm và nhận thức về kinh tế số từ cấp cao nhất là Đảng và chính phủ.*
Xác định được chiến lược và kế hoạch hành động phù hợp với hoàn cảnh kinh tế quốc gia, vạch rõ các ưu tiên và các bước thực hiện. Cụ thể là chính phủ cần có các chương trình hành động quốc gia phù hợp và đi vào thực chất.
- Xây dựng và ngày càng hoàn chỉnh hệ thống pháp lý liên quan đến kinh tế số.*
Pháp luật về kinh tế số cần đảm bảo khuyến khích kinh tế số nhưng cũng cần chặt chẽ để ngăn ngừa và trừng phạt thích đáng các hành vi lợi dụng các hoạt động số để lừa đảo, trục lợi bất chính hay xâm phạm bất hợp pháp lợi ích của người khác.

Điều kiện cần và đủ cho phát triển kinh tế số

3. *Người dân nhận thức, hiểu và tích cực tham gia các chương trình số hóa ở mọi cấp, chủ động thực hiện các hoạt động kinh tế-xã hội, hành chính trên nền tảng số.* Phát triển kinh tế số đòi hỏi đầu tư lớn từ chính phủ, các doanh nghiệp và cả người dân. Kinh tế số chỉ hiệu quả khi được đầu tư đồng bộ từ mọi cấp. Thiếu vắng người dùng, thiếu vắng nhà cung cấp hay thiếu vắng sự tham gia của chính phủ, kinh tế số sẽ không tồn tại.

4. *Thiết lập được nền kinh tế số lõi với hệ thống internet rộng khắp, tốc độ cao và đáng tin cậy.* Hình thành mạng lưới các doanh nghiệp phát triển và cung cấp thiết bị và dịch vụ công nghệ số cho toàn bộ các hoạt động kinh tế.

Điều kiện cần và đủ cho phát triển kinh tế số

Điều kiện đủ:

1. *An ninh mạng*. Mỗi năm, các nước đã ghi nhận hàng triệu cuộc tấn công mạng lớn, nhỏ, thành công, thất bại. Chi phí khắc phục tổn thất từ tấn công mạng không hề nhỏ và là điều ám ảnh người dùng mạng. An ninh mạng, do vậy là điều sống còn đối với kinh tế số.
2. *Độc quyền dữ liệu, thông tin*. Trong kỷ nguyên kinh tế số, dữ liệu, thông tin trở thành một nguồn lực quan trọng, nó còn có thể là quyền lực. Các công ty công nghệ khổng lồ đã từng là niềm tự hào của các quốc gia sinh ra chúng. Tuy nhiên ngày nay, với sự độc quyền về dữ liệu và thông tin chúng trở thành những thách thức đối với các chính phủ. Sẽ thế nào khi các tập đoàn công nghệ mở rộng phạm vi hoạt động ra ngoài hoạt động kinh doanh mua bán sang các lĩnh vực khác như quản lý nhà nước, dịch vụ công hay an ninh, quốc phòng? (Nam, 2020).

Điều kiện cần và đủ cho phát triển kinh tế số

3. *Quản lý hoạt động kinh tế xuyên biên giới.* Các hoạt động mạng là không có biên giới, chúng mang lại lợi nhuận cho doanh nghiệp từ doanh thu trên nhiều quốc gia và vùng lãnh thổ khác nhau. Làm sao để kiểm soát chúng? Tính GDP thế nào? Xác định nghĩa vụ thuế ra sao?

4. *Quản lý hoạt động kinh tế mới phát sinh.* Cùng với công nghệ mới, các ngành nghề, hoạt động kinh tế mới được tạo ra, giúp nền kinh tế sinh động và mang lại nhiều giá trị. Tuy nhiên đây lại là một thách thức mới trong quản lý kinh tế của chính phủ.

Điều kiện cần và đủ cho phát triển kinh tế số

5. *Quyền riêng tư được nhắc đến nhiều nhất khi đề cập đến các nguy cơ của nền kinh tế số.* Các ứng dụng số thường gắn với việc thu thập dữ liệu người dùng và sử dụng chúng như một nguồn lực mới có giá trị. Vậy đâu là giới hạn của những dữ liệu này và kiểm soát chúng ra sao?

6. *Tiền số.* Đến nay đã có hàng trăm loại tiền số ra đời một cách tự phát ngoài tầm kiểm soát của bất kỳ chính phủ nào. Thái độ nào là đúng cho các loại tiền số này? Các ảnh hưởng của chúng đối với chính sách tiền tệ của mỗi quốc gia?

Chính phủ và kinh tế số

Từ kinh nghiệm của các nước, chính phủ cần có những hoạch định chiến lược và bước đi cụ thể cho kinh tế số của Việt Nam. Các tổ chức chuyên trách cần được thành lập và được đầu tư tương xứng để đi vào thực chất. Chiến lược tổng thể quốc gia về kinh tế số bao gồm các chương trình quốc gia ứng với các yêu cầu cốt lõi của kinh tế số trong mỗi thời kỳ:

- * *Các dự án luật liên quan đến kinh tế số.* Trong đó chú trọng bảo vệ quyền sở hữu trí tuệ, quyền riêng tư, an ninh mạng, định hình các tiêu chuẩn quốc tế và các quy tắc thương mại kỹ thuật số.
- * *Chương trình xây dựng cơ sở hạ tầng kinh tế số.* Cần xác định rõ các hạ tầng được đầu tư từ ngân sách, từ các doanh nghiệp và nguồn xã hội hóa.
- * *Chính sách công nghệ với các chương trình ưu đãi các hoạt động kinh tế số* như ưu đãi về thuế cho các lĩnh vực phần mềm, khu công nghệ cao, công viên phần mềm, nông nghiệp chính xác, đào tạo nhân lực cho kinh tế số, các hoạt động ứng dụng công nghệ số; chính sách khuyến khích đầu tư, phát triển các dịch vụ công nghệ số, xây dựng hệ sinh thái đổi mới sáng tạo.

Chính phủ và kinh tế số

- * *Chương trình giáo dục và truyền thông về kinh tế số.* Cần làm cho xã hội nhận thức được rằng Chính phủ, doanh nghiệp và người dân đều có vai trò và trách nhiệm trong nền kinh tế số. Mỗi cá nhân cần tự trang bị và nâng cao kỹ năng sử dụng công nghệ số phục vụ cho các công việc của mình và biết tự bảo vệ trước các nguy cơ trên không gian mạng (Dũng, 2020), tiến đến phổ cập Internet.
- * *Chương trình chuyển đổi số và xây dựng chính phủ điện tử.* Với tư cách người dùng công nghệ số, chính phủ đóng vai trò người dùng tiên phong và là người cổ xúy cho xu thế số hóa với chương trình ‘chuyển đổi số’, ứng dụng công nghệ thông tin rộng khắp trong các hoạt động của mình như cung cấp các dịch vụ công trực tuyến, quản lý hành chính công dân, tiếp nhận ý kiến người dân, điều tiết giao thông đô thị, kiểm soát an ninh, trật tự, ...
- * *Chương trình nâng cao năng lực quản lý các hoạt động kinh tế số xuyên biên giới, các hoạt động kinh tế số mới phát sinh.* Triển khai các biện pháp kỹ thuật và phi kỹ thuật quản lý các nền tảng số, tạo môi trường cạnh tranh lành mạnh, công bằng, bình đẳng giữa các doanh nghiệp.
- * *Chương trình phát triển nguồn nhân lực cho kinh tế số.* Kinh tế số bao trùm một phạm vi rất rộng các lĩnh vực liên quan, vì vậy, không thể có một ngành đào tạo chuyên về kinh tế số. Trong mỗi lĩnh vực liên quan, cần xem xét các chuyên ngành, các khối kiến thức phù hợp để tăng cường đào tạo nguồn nhân lực kinh tế số trong phạm vi của lĩnh vực đào tạo (Thụy và cộng sự, 2020).

Doanh nghiệp và kinh tế số

Vai trò của doanh nghiệp là hiện thực hóa giấc mơ số hóa nền kinh tế vì lợi ích trước mắt và lâu dài của chính mình. Việc tìm kiếm lợi nhuận yêu cầu mỗi doanh nghiệp phải luôn đổi mới và sáng tạo để giảm chi phí và cải thiện năng suất. Số hóa và ứng dụng công nghệ số là hai giải pháp hiện hữu và khả thi.

Doanh nghiệp và kinh tế số

- **Số hóa** (Digitization) là một quy trình biến đổi các đối tượng vật lý thành định dạng kỹ thuật số. Ví dụ như chúng ta có thể quét các tài liệu trên giấy tờ, sau đó lưu trữ dưới dạng tệp tin (PDF, JPG, v.v..) mà không làm thay đổi nội dung hay làm mất dữ liệu gốc trước đó.
- **Ứng dụng công nghệ số** là việc sử dụng công nghệ thông tin vào các hoạt động của doanh nghiệp nhằm nâng cao năng suất, chất lượng, hiệu quả của các hoạt động này.

Mỗi doanh nghiệp, tùy thuộc vào lĩnh vực tham gia và hoàn cảnh cụ thể nên cần nhắc ứng dụng công nghệ số vào từng phần hay toàn bộ quá trình vận hành của mình, từ quản trị vận hành, chuỗi cung ứng, quản trị chất lượng, đến quản trị truyền thông, marketing, chăm sóc khách hàng, bán hàng, hậu mãi, ... hướng tới việc sản xuất tin cậy, chất lượng và năng suất cao đáp ứng chính xác nhu cầu của thị trường.

Doanh nghiệp và kinh tế số

- Mỗi doanh nghiệp cũng cần được biết rằng ngoài việc chuẩn bị tốt nguồn đầu tư cho chuyển đổi và ứng dụng số, để tận dụng tối đa lợi ích từ kinh tế số, doanh nghiệp còn cần phải chuẩn bị tốt đội ngũ lao động thích ứng với môi trường số.
- Từ lãnh đạo doanh nghiệp đến người lao động ở cấp thấp nhất cần thống nhất quan điểm về sự bức thiết phải đưa doanh nghiệp hòa vào môi trường số. Mỗi người cần được trang bị kiến thức và kỹ năng thích hợp để thúc đẩy và tận dụng các lợi thế mà kinh tế số mang lại.

Mỗi cá nhân và kinh tế số

Người thụ hưởng các lợi ích và thành tựu của kinh tế số chính là người dùng. Họ chính là động lực của kinh tế số.

Môi trường số đem lại cho mỗi cá nhân những tiện ích, trải nghiệm chưa từng có trước đây.

Thay vì phải di chuyển, tiếp xúc với mọi người, họ có thể ngồi tại chỗ và hoàn tất các thủ tục hành chính, mua bán và thanh toán các hóa đơn, tìm kiếm các thông tin cần thiết, học thêm kiến thức mới, làm việc cho công ty, gặp gỡ mọi người trên thế giới chỉ với chiếc điện thoại thông minh của mình.

Mỗi cá nhân và kinh tế số

Mỗi cá nhân cần phải trang bị cho mình những kỹ năng cần thiết để có thể xem các ứng dụng số là tiện ích thay vì rối rắm; cuộc sống số là trải nghiệm tuyệt vời thay vì khiến người ta cô đơn, tự kỷ; việc làm mới rộng mở thay vì chúng làm mất đi sự cần thiết của những việc làm cũ.

Không ai muốn mình bị bỏ lại phía sau, nhưng để hội nhập và thích ứng với môi trường mới cần có sự thay đổi trong hành vi, lối sống, cách suy nghĩ và cả hệ kiến thức cần tích lũy.

Kết luận

Kỷ nguyên số đang đến như một tất yếu không thể đảo ngược.

Cuộc sống của loài người đang đối diện với sự thay đổi lớn chưa từng có: thích nghi hay bị đào thải?

Mỗi quốc gia, mỗi doanh nghiệp, mỗi cá nhân không thể không thay đổi nếu không muốn bị bỏ lại phía sau.

Thay đổi là đau đớn nhưng thay đổi thành công sẽ khiến chúng ta mạnh mẽ và vững chải hơn trên con đường 'mưu cầu hạnh phúc'.

Tài liệu trích dẫn:

- Bukht R. and Heeks R. 2017 Defining, Conceptualising and Measuring the Digital Economy. Paper No. 68, Centre for Development Informatics, Global Development Institute, SEED.
- Ceruzzi, Paul E. 2003. A History of Modern Computing, Second edition. Cambridge and London: MIT Press.
- Dũng P. V. (2020), Kinh tế số - cơ hội "bứt phá" cho Việt Nam, Cổng thông tin điện tử Hội đồng lý luận Trung ương;
- Goldfarb A. and Tucker C. 2019, Digital Economics, Journal of Economic Literature 2019, 57(1), 3–43
- Google, Temasek, Bain. 2019, e-Conomy SEA 2019-Swipe up and to the right: Southeast Asia's \$100B Internet economy. Southeast Asia's Internet economy research program.
https://www.thinkwithgoogle.com/_qs/documents/8447/e-conomy_SEA_2019_deck_ulb8e2S.pdf.
- Nam P. K. 2020, Hình thái kinh tế mới: Chủ nghĩa tư bản giám sát, Báo Tia sáng, 12/2020
- MGI (2017) 'China's Digital Economy: A leading global force', McKinsey Global Institute, McKinsey&Company.
- Stephany A. 2015 The Business of Sharing: Making it in the New Sharing Economy. Palgrave Macmillan UK.
- Thụy H. Q. và cộng sự, Kinh tế số: Bối cảnh thế giới và liên hệ với Việt Nam. Tạp chí công thương.
<https://uet.vnu.edu.vn/kinh-te-boi-can-h-gioi-va-lien-voi-viet-nam/>
- Think Tank Vinasa, 2019. Việt Nam thời chuyển đổi số, Nxb Thế giới.
- VNEP, 2020. Cổng thông tin kinh tế Việt Nam – VNEP (<https://Vnep.org.vn>)